

мимовільних деталях, недомовленість, туманні натяки, фатальність) і вирізняти його серед інших трансферів (французького, польського, німецького)?

Автор цієї рецензії цілком поділяє тезу О.Бродської про те, що стильова тенденція неоромантизму у творах А.Шніцлера та Лесі Українки генетично пов'язана із класичним романтизмом і спробою заперечення нормативної естетики. Але ж філософські підвалини цього романтизму різні... На с. 30 вона посилається на статтю Г.Майфета "З уваг до новелістичної композиції" (1927) та його ж таки аналіз новели А.Шніцлера

"Фрідолін". Ці матеріали ввійшли до книжки Г.Майфета "Природа новели" (Полтава, 1928).

Отже, дослідниця у своїй монографії окреслює дедалі рясніші ознаки зближення австрійської та української літератур, спільні типологічні лінії художніх шукань. Проте таке "перемішування молекул", взаємне уподібнення структур і форм зовсім не нівелює своєрідності національних літератур. Бо художні відкриття, зроблені в одному національному письменстві, не можуть бути автоматично, у "готовому вигляді" перенесені на інше.

Олександр Астаф'єв
м. Київ

Отримано 2 листопада 2011 р.

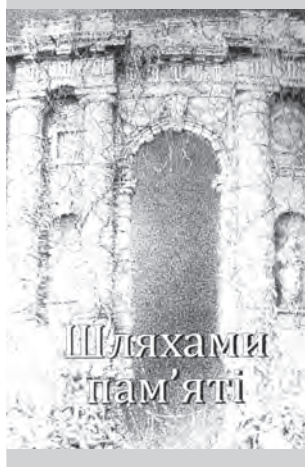

У ВІНОК ПАМ'ЯТІ МИТЦІВ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Книги і долі: Митці Розстріляного Відродження: Біобібліографічний покажчик / Упоряд. Г. І. Єфімова. – Одеса: Друк, 2002. – 368 с.
Шляхами пам'яті: Антологія поетичних творів, присвячених пам'яті митців Розстріляного Відродження / Упоряд. Г. І. Єфімова. – Одеса, 2011. – 220 с.

Хоча між цими двома унікальними виданнями і пролягають дев'ять років, вони щільно поєднані насамперед змістом, бо повертають до однієї з найбільш інтригуючих, найскладніших і все ще недостатньо досліджених тем в історії української літератури ХХ століття – 1920–1930-х років, які в сучасній гуманітаристиці прийнято називати *Розстріляним Відродженням*.

Ці книжки об'єднує також щирий, самовідданий пафос їхнього упорядника – Ганни Іванівни Єфімової, провідного бібліографа Канадсько-Українського центру Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького, яка впродовж довгих років із величезним ентузіазмом і наполегливістю збирала й систематизувала різноманітні матеріали про українських письменників, репресованих у 1930-х роках. Вона уважно переглянула тисячі довідкових та художніх видань, бібліографічних посібників, монографій, підручників, публікацій у часописах, альманахах, збірниках, календарях і газетах. Хоча була і своя специфіка: усі вони зберігаються в Одеській державній науковій бібліотеці імені М. Горького, фонди якої 1997 року було поповнено

24 тисячами книжок і періодичних видань, що надійшли від Канадського товариства приятелів України (Осередок Торонто). На основі такого чималого надходження і створено п'ятий Канадсько-Український бібліотечний центр – такі центри невдовзі з'являться й у багатьох інших зрусифікованих містах незалежної України.

Крім того, упорядковані Г. Єфімовою книжки – досить вагоме доповнення до того неупередженого літературно-наукового, критичного дискурсу про 1920–1930-і роки, який почав активно формуватися лише від початку 1990-х і постійно коригується й уточнюється. Вони містять бібліографічні відомості широкого хронологічного діапазону – від 1910-х до 2000-х років, що дає змогу дослідникові враховувати й порівнювати різні, іноді й протилежні погляди.

Біобібліографічний покажчик “Книги і долі: Митці Розстріляного Відродження” не претендує на вичерпну інформацію про всі непрості перипетії літературно-мистецького процесу в Україні 1920–1930 рр. – його укладено лише на основі фондів Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького. Однак користувач отримає чітке й цілісне уявлення загалом про ті непрості в історії української літератури часи й окремих письменників. Особливо це стосується Розділу I, де в самостійних рубриках, а всередині за хронологією, подано публікації загального характеру про 1920–1930-і роки в довідкових виданнях, бібліографічних посібниках, монографіях, збірниках, антологіях, журналах, альманахах, календарях, газетах. Із цього розділу постає досить строката картина тодішнього літературно-мистецького життя, виповненого постійними дискусіями, різними стильовими тенденціями, течіями, активною діяльністю багатьох тодішніх письменницьких угруповань. Загалом ця бібліографічно спроектована картина засвідчує непрості пошукові шляхи формування нової естетичної свідомості, на якій від самого початку позначився вплив панівної пролетарсько-більшовицької ідеології. Дослідник за нею може простежити думку тодішніх провідних літературознавців, критиків різного ідеологічного ґатунку – А. Ніковського, О. Білецького, М. Доленга,

В. Коряка, Б. Якубовського, О. Дорошкевича, П. Филиповича, А. Шамрая та ін. Тут він знайде матеріали літературних дискусій, зокрема найгучнішої – 1925–1928 рр., маніфести, програми й публічні заяви письменницьких організацій та угруповань, оглядово-аналітичні матеріали тощо. Є можливість також простежити формування літературно-критичного дискурсу Розстріляного Відродження, яке в радянські часи відбувалось лише в діаспорі. Лише із проголошенням незалежності літературознавці в Україні по-справжньому, неупереджено зацікавились науковим осмисленням цього штучно вилученого матеріала національної культури – це добре видно із тих бібліографічних посилань, які наведені в покажчику.

Наступний його розділ присвячено 25 українським письменникам, котрі були репресовані або ж безслідно зникли (як Людмила Старицька-Черняхівська чи Володимир Свідзинський) у ті страшні роки, – Василю Бобинському, Дмитрові Бузьку, Костеві Буревію, Олексі Влизьку, Михайлові Драй-Хмарі, Миколі Зерову, Майкові Йогансену, Агатангелові Кримському, Валер'янові Підмогильному, Миколі Хвильовому, Гнатові Хоткевичу, Гео Шкурупію та ін. Очевидно, вони обиралися упорядником відповідно до повноти матеріалів про них у фондах Одеської наукової бібліотеки. Ці прозаїки, поети, драматурги, літературознавці належали до різних тодішніх літературних організацій та угруповань (деякі ж їх ігнорували зовсім), кожен по-своєму бачив перспективу розвитку української літератури та її майбутню роль у світовому контексті. У тодішньому мистецькому різноголосому хорі кожен із них мав своє місце, яке визначалося не так рівнем таланту митця, як його естетичним і громадянським вибором, ставленням до радянської влади та її провідних ідей, урешті, умінням відстоювати та оберігати власну внутрішню свободу художника. Проте долі їхні склалися майже однаково – після фізичного знищення та заборони творів їм судилися десятиліття майже повного забуття або ж ортодоксальні оцінки радянського літературознавства.

Гадаю, що упорядник покажчика це постійно пам'ятає і враховує. Навіть більше – Г. Єфімова з науковою скрупульозністю мовою бібліографічних

відомостей намагається найточніше реставрувати непростий творчих шлях того чи того митця, починаючи від його першої публікації аж до згадок та оцінок у нинішній періодиці. Чітко означеним бібліографічним рубрикам (“Окремі видання, публікації в збірниках”, “Публікації в наукових записках, журналах, календарях”, “Публікації в газетах”, “Переклади” тощо), які можуть змінюватися відповідно до матеріалу, що описується, передусе лаконічна, але максимально повна інформаційно біографічна довідка про життєвий шлях письменника, основні віхи його творчості та безпосередньої участі в тодішньому літературно-мистецькому процесі. Це дає змогу сучасному досліднику, особливо початківцеві, компетентніше орієнтуватися в ньому, враховувати його розмаїття, уникати однозначних і категоричних оцінок та висновків. У цьому контексті необхідно особливо наголосити, що ці довідки створювались на основі ретельного вивчення й осмислення наявних відомостей про того чи того митця, іноді суперечливих і довільних, літературно-критичних оглядів, статей, монографій тощо, тому вони максимально уточнені, містять найважливішу інформацію, яка може стати навіть своєрідною підказкою для наступних, уже сучасних досліджень.

Прикметно, що покажчик містить чимало ілюстративного матеріалу, зокрема індивідуальні та групові фото й мальовані портрети письменників, фото обкладинок їхніх книжок й автографів. Це робить його “живим”, “одухотвореним”, наближає до сучасних користувачів, крім того, що доповнює додатковою інформацією.

Джерельна база покажчика досить солідна – 4093 бібліографічні посилання. Тому він завершується необхідним довідковим апаратом наприкінці, який містить іменний покажчик (“Покажчик авторів”), покажчик видань (“Альманахи”, “Бюлетені”, “Газети”, “Журнали”, “Календарі”, “Наукові збірники”), список скорочень.

Зі з'явою 2002 р. біобібліографічного покажчика “Книги і долі” робота Г. Єфімової над збиранням матеріалів про митців Розстріляного Відродження тривала: нещодавно вона завершилася антологією поетичних творів “Шляхами

пам'яті”, як зазначено в підзаголовку.

Проте цей новий збірник порушує межі формату звичної антології, власне, він – своєрідне закономірне продовження покажчика. Створений він на основі не лише фондів Одеської державної наукової бібліотеки, а й інших книгосховищ Одеси, тут використано широкий за жанрами і хронологією художній, літературно-критичний матеріал, зокрема історії української літератури, мемуари, спогади, збірники творів, альманахи, періодику тощо.

Перші два розділи антології у специфічній – поетичній – формі висвітлюють загальні особливості соціально-політичного й літературно-мистецького життя України 1920–1930-х років. Тут подано художні твори тодішніх митців і наших сучасників, яким передують оглядові передмови упорядника, написані цікаво, проникливо й водночас досить інформативно, із залученням багатьох конкретних фактів. Вони переносять читача у вир харківських та київських мистецьких подій 1920-х, ще сповнених оптимізму й завзяття, щирої віри у творчі сили й чудове майбутнє звільненого народу, коли утворювались перші об'єднання українських митців, з'являлись нові часописи й видавництва. Авторка не дарма наголошує на цих важливих емоційних моментах – зрозумілішою стає глибина трагедії української інтелігенції, яка швидко розчарувалась і зневірилась у революційних ідеалах, а невдовзі взагалі майже вся була знищена.

Третя частина антології найбільша. Її цінну та необхідну частину також становить супровідний оглядовий текст упорядника. В окремих підрозділах різногранно, із залученням бібліографічних посилань, ілюстративного матеріалу, фрагментів зі статей та спогадів висвітлено діяльність і художні здобутки письменницьких організацій “Плуг”, “Гарт”, “Нова генерація”, “Західна Україна”, ВАПЛІТЕ, “Молодняк”, ВУСПП, угруповань АСПИС, “Ланка”, МАРС. Справжньою несподіванкою може стати для сучасного читача підрозділ “Літературні пародії й шаржі”, адже відповідні збірники, датовані 1927 р., уже давно раритетні, як і часописи тих днів, на сторінках яких жанр пародій був доволі поширеним. Очевидно, більшість шаржів сучасний

читач також матиме змогу побачити вперше.

Антологія завершується покажчиком авторів (із доданими бібліографічними довідками) та іменним покажчиком.

Обидві книжки, упорядковані Г. Єфімовою, загалом можна вважати своєрідними біобібліографічними

посібниками для вивчення та дослідження української літератури 1920–1930 рр., заповнення багатьох іще затемнених сторінок її історії. Вони мають безперечну наукову цінність, бо укладені не лише професійно, а й із глибоким знанням національного мистецтва.

Раїса Мовчан
м. Київ

Отримано 23 жовтня 2011 р.

ПОЕТИКА ЕПІТЕТА В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Волковинський О. Поетика епітета: Монографія. – Кам'янець-Подільський: ФОР Сисин О. В., 2011. – 350 с.

У сучасних літературознавчих дослідженнях дедалі частіше з'являються праці з ґрунтовним аналізом різних аспектів функціонування в художньому дискурсі елементів тропіки [див., напр.: 1, 2, 6]. Такі праці вирізняються якісною методологічною роботою, спрямованою на вдосконалення відомостей як з теоретичної, так і з історичної поетики. У цьому ж зрізі розгортається дослідження О. Волковинського, присвячене проблемі поетики епітета.

У праці одразу ж помітно те, що науковець володіє інформацією щодо традиційних та сучасних досліджень теорії епітета на високому рівні. Водночас він докладно аналізує всі їх положення та зупиняється на визначальній проблемі – уніфікації термінології. Аналізуючи вже порівняно поширені поняття “епітетна сполука”, “епітетна конфігурація”, “епітетна конструкція” та “епітетне словосполучення” (8-12), О. Волковинський подає конструктивну критику зазначених номінацій і пропонує використовувати термін “*епітетна структура*”¹ (ЕС) для репрезентації єдності означення та означуваного.

¹ О. Волковинський так пояснює наведений термін: “Досить жорстке архітектонічне та семантичне утворення, що виникає як результат поєднання-злиття означення та означуваного, пропонується називати *епітетною структурою*, під якою розуміється як зовнішньо-конструктивне (архітектонічне) поєднання компонентів, так і їхній, скажімо, агрегатний стан, що зумовлюється специфікою функціонування цієї структури як складової ще більшого системного утворення – літературно-художнього тексту” (13).

Наголошуючи на дуальній природі епітетної структури, науковець вдало залучає ідеї рецептивної, антропологічної поетики та філологічної телеології. У першій частині “Поетика епітета: теоретична складова” основні питання, на яких акцентує дослідник, такі:

- визначення типів відношень у межах епітетної структури;
- характеристика ознак та функцій ЕС;
- класифікація епітетів;
- діахронія поглядів на естетичну природу та функціонування епітетів;
- теоретико-методологічні передумови формування епітетології та ін.

Окреслена проблематика та її науково виважений розгляд засвідчують, що О. Волковинський здійснив максимально можливий (на сучасному етапі розвитку тропіки) аналіз поетики епітета як важливої складової літературного твору.

Цікаве в цьому контексті припущення автора, що “саме з епітетної структури розвивається порівняння, метонімія, метафора та інші засоби художньої